

WYŻSZA SZKOŁA
ADMINISTRACJI
I BIZNESU
IM. E. KWIATKOWSKIEGO W GDYNI

Język prawa

mgr Adam Labuhn

Prawo jako zjawisko językowe

Prawo dociera do adresatów w postaci odpowiednio ustanowionych i ogłoszonych przepisów prawnych, które przybierają postać sformalizowanego tekstu (aktu normatywnego).

Mówiąc o prawie jako **zjawisku językowym** mamy na względzie zbiór wypowiedzi pełniących funkcję sugestywną, czyli wypowiedzi mających wpływać na nasze zachowanie.

Tekst prawny można zdefiniować jako usystematyzowany kompleks (ciąg, agregat) wypowiedzi, wytworzonych w przewidzianej prawem formie przez podmiot mający do tego kompetencję i odpowiednio opublikowany.

Język prawny i prawniczy

- Język prawny to ten, w którym formułowane są teksty obowiązującego prawa (ustawy, rozporządzenia, umowy międzynarodowe i inne akty normatywne).
- Język prawniczy to język, w którym formułowane są wypowiedzi o prawie obowiązującym i innych zjawiskach związanych z prawem.

Pożądane cechy języka prawnego

Język prawny powinien charakteryzować się: adekwatnością, komunikatywnością oraz zwięzłością.

- Adekwatność oznacza, że tekst przepisu prawnego w sposób możliwie precyzyjny i wierny powinien wyrażać intencje prawodawcy (albo starać się formułować tekst jednoznacznie i precyzyjnie, albo w sposób elastyczny; precyzja w języku prawnym - definicje legalne; elastyczność - przepisy zawierające klauzule generalne).
- Komunikatywność - sformułowany w tekście aktu prawnego wzór postępowania jest dostatecznie zrozumiały dla odbiorców, przede wszystkim dla adresatów norm prawnych.
- Zwięzłość tekstu prawnego - zostanie osiągnięta, jeśli będzie on zawierał te wszystkie, a zarazem tylko te wypowiedzi, które konieczne są dla odtworzenia możliwie jednoznacznych norm postępowania (np. unikanie powtórzeń oraz zamieszczanie przepisów odsyłających).

Pożądane cechy języka prawnego cd.

Definicje legalne - w celu zagwarantowania najważniejszej z przedstawionych cech tekstu prawnego, czyli jego adekwatności do zamysłu prawodawcy, w aktach normatywnych wprowadza się tzw. definicje legalne. Są to przepisy, które ustalają obowiązujące znaczenie używanych terminów, przy czym jest to znaczenie nowe, całkowicie lub częściowo różniące się od funkcjonującego w języku powszechnym (potocznym).

Otwartości języka prawnego teoretycznie można by uniknąć, gdyby każdej nazwie odpowiadał tylko jeden przedmiot (desygnat). Tego rodzaju precyzji i jednocześnie drobiazgowości żaden ze znanych współczesnych języków jednak nie osiągnął. Prawnicy sięgają więc po różne rozwiązania, zarówno po definicje legalne, jak i poszczególne sposoby lub dyrektywy interpretowania tekstów prawnych, aby uniknąć wieloznaczności prawa i w konsekwencji niepewności jego stosowania.

Klauzule generalne

Klauzulą generalną nazywamy zawarty w przepisie prawnym nieostry, niedookreślony zwrot językowy, który odsyła do innego niż prawny systemu norm lub ocen. W takim przypadku będą to tzw. odesłania pozasystemowe, ponieważ wzorów postępowania poszukują poza prawem, np. w moralności, religii, dyrektywach technicznych itp. Zwrot ten używany jest przez ustawodawcę celowo. Służy on wprowadzeniu do interpretowanych przepisów pewnej elastyczności. Dzięki klauzulom generalnym łatwiej jest dostosować prawo do konkretnych sytuacji życia społecznego, a także czynić zadość poczuciu sprawiedliwości.

Klauzule generalne cd.

Wśród klauzul generalnych wyodrębnia się zwykle trzy kategorie:

- odesłania do wszechstronnej i w sensie prawnym swobodnej oceny konkretnego przypadku (np. dobro dziecka czy dobro wymiaru sprawiedliwości). Organ stosujący prawo jest zobowiązany dokonać oceny wielu okoliczności i wyprowadzić z nich decyzję, która w najpełniejszym stopniu będzie realizowała np. dobro małoletniego;
- odesłania do pewnych szczególnych systemów reguł moralnych czy innych, np. zasad słuszności, sprawiedliwości społecznej, zasad współżycia społecznego, obyczaju miejscowego, uczciwego obrotu kupieckiego itp.;
- odesłania poprzez użycie zwrotów wartościujących do powszechnie uznawanych i dość jednolicie pojmowanych wartości, np. rażąca niewdzięczność, uzasadniony interes itp.

Rodzaje wypowiedzi

Wypowiedzią jest komunikat językowy lub najmniejsza jednostka językowa tekstu (zdanie, równoważnik zdania) pełniący funkcje komunikacyjną i mający określoną funkcję znaczeniową:

- opisową,
- ekspresywną,
- sugestywną,
- performatywną.

Rodzaje wypowiedzi cd.

1. Wypowiedzi opisowe (deskrytywne), czyli zdania w sensie logicznym, stwierdzają pewne fakty, tzn. przekazują informacje o stanach rzeczy lub zdarzeniach. W tym sensie dają one pewien obraz rzeczywistości. Zdania logiczne pełnią więc funkcję sprawozdawczą. Schemat wypowiedzi opisowej można sformułować w postaci wzoru: „**jest tak, że X**”. Wypowiedziami opisowymi nie będą zdania pytające i rozkazujące. Wypowiedzi opisowe mogą być poddawane sprawdzeniu z punktu widzenia kryterium prawdy i fałszu.

Rodzaje wypowiedzi cd.

2. Wypowiedzi ocenne są to wypowiedzi zawierające ocenę jakiegoś stanu rzeczy, zdarzenia, przedmiotu itp. Pełnią przede wszystkim funkcję ekspresyjną - wypowiedź taka ma bowiem uzewnętrznić określone przeżycia autora wypowiedzi, jego stosunek do wskazanego wycinka rzeczywistości. Treścią wypowiedzi ocennej jest aprobata bądź dezaprobata pewnego stanu rzeczy. Jej schemat można by sformułować następująco: „**X zasługuje na aprobatę (dezaprobatę) ze względu na cechę X**”.

Wyróżnia się najczęściej dwa rodzaje ocen: wypowiedzi wyrażające oceny samoistne i wypowiedzi wyrażające oceny zasadnicze podbudowane instrumentalnie, zwane potocznie wypowiedziami instrumentalnymi.

Rodzaje wypowiedzi cd.

- Istotną cechą wypowiedzi wyrażającej ocenę zasadniczą samoistną jest jej subiektywizm, ponieważ zdania (w sensie gramatycznym): „X jest dobry”, albo „X jest piękny”, informują nas nie tyle o rzeczywistych cechach X, ile o tym, że w przekonaniu mówiącego pewne cechy X zasługują na to, aby je ocenić jako dobre, piękne itp. Te oceny wypływają z indywidualnego, nieraz bardzo subiektywnego, poczucia dobra, piękna, sprawiedliwości, bądź słuszności. Wypowiedzi ocenne o charakterze zasadniczym nie mogą być przedmiotem weryfikacji logicznej, tzn. kwalifikacji w kategoriach prawdy i fałszu.
- Kryterium prawdy znajduje zastosowanie do wypowiedzi wyrażających oceny o charakterze instrumentalnym. Są one odróżniane od ocen zasadniczych samoistnych z tego względu, że wyrażają aprobatę lub dezaprobatę dla pewnego stanu rzeczy jako środka prowadzącego do osiągnięcia przyjętego celu, korzyści. Wypowiedź: „Gimnastyka jest dobra dla zdrowia”, nie zawiera pozytywnej oceny gimnastyki jako takiej, lecz odwołuje się do innego dobra - zdrowia. Cała wypowiedź koncentruje się na istnieniu związku przyczynowego między środkiem i celem.

Ponadto do wypowiedzi oceniających zaliczamy również tzw. optatywy (wypowiedzi optatywne), których treścią jest ocena przyszłego, pożądanego stanu rzeczy („byłoby dobrze, gdyby...”). Wypowiedzi optatywne można spotkać na przykład w niektórych uchwałach Sejmu.

Rodzaje wypowiedzi cd.

3. Wypowiedzi normatywne to podstawowy typ wypowiedzi języka prawnego i prawniczego. Ich zadaniem jest wskazanie wzoru powinnego zachowania: pełnią więc funkcję perswazyjną. Zasadniczą postacią wypowiedzi normatywnych są normy postępowania, w tym przede wszystkim normy prawne. Wypowiedź normatywna wskazuje adresata wzoru zachowania, a jednocześnie wyznacza powinność zachowania się według określonego wzoru. Jej schemat można zapisać jako: „**X powinien (może) Y**”. Treścią wypowiedzi normatywnej jest więc skierowane do adresata żądanie lub dozwolenie określonego zachowania się.

Powinność może być wyrażona za pomocą innych słów, zwanych funktorami normotwórczymi. Najczęściej używane to: „musi”, „należy”, „jest obowiązany”, „ma obowiązek”.

Od wypowiedzi normatywnych o charakterze norm postępowania należy odróżnić dyrektywy celowościowe, które głoszą co należy zrobić, żeby osiągnąć zamierzony cel („Wyborca głosuje na określonych kandydatów, stawiając znak <<x>> w kratce z lewej strony obok nazwisk najwyżej tylu kandydatów, ile senatorów jest wybieranych w okręgu wyborczym.”).

Rodzaje wypowiedzi cd.

4. Wypowiedzi dokonawcze (performatywne) wyrażają sens aktów konwencjonalnych, tj. takich czynności, z którymi, zgodnie z obowiązującymi normami (prawnymi, obyczajowymi, moralnymi itp.), łączy się dokonanie zmian w otaczającej nas rzeczywistości (np. nadanie imienia, przywitanie, powołanie na stanowisko, zawarcie umowy). Wypowiedzi: „Nadaję ci imię Stefan”, „biorę sobie ciebie za męża...”, „mianuję Pana na stanowisko...” polegają na dokonaniu konwencjonalnej zmiany rzeczywistości. Mają one schemat logiczny **„czynię X”**, który trudno zredukować do innych rodzajów wypowiedzi. Większość wypowiedzianych przez nas komunikatów ma charakter performatywny, tj. czegoś za ich pośrednictwem się dokonuje: stwierdza, stanowi, wyraża itp. Dlatego wypowiedzi normatywne można uznać za rodzaj performatywów. O wypowiedziach performatywnych nie można orzec, czy są prawdziwe lub fałszywe, można natomiast stwierdzić, czy są ważnie dokonane, i w związku z tym skutecznie czy nie (np. przysięga małżeńska, akt notarialny dotyczący sprzedaży nieruchomości).

Dziękuję za uwagę

mgr Adam Labuhn